

Maar dit is slechts een kleine kanttekening. Deze dissertatie is rijk aan interessante gegevens en goed beargumenteerde overwegingen. Een aanwinst, kortom.

Gert-Jan Johannes

G. Teitler, A. M. C. van Dissel, J. N. F. M. à Campo, *Zeeroof en zeeroofbestrijding in de Indische archipel (19de eeuw)* (Bijdragen tot de Nederlandse marinegeschiedenis XV; Amsterdam: De Bataafsche leeuw, 's-Gravenhage: Instituut voor maritieme historie, 2005, 351 blz., € 42,50, ISBN 90 6707 596 5).

Zeeroof is een hedendaags fenomeen met een lange geschiedenis. Alweer, in feite nog steeds, worden bijna dagelijks (koopvaardij)schepen op zee aangevallen. Vooral in Zuidoost-Azië is dit actueel. Bekijken we het verschijnsel roof op, of vanaf zee door de eeuwen heen, dan zijn er twee aspecten die constant terugkeren. Ten eerste hebben de woorden zeeroof en zeerover een veroordelend karakter: vooral door de slachtoffers en/of bestrijders worden deze begrippen opgevat als een morele veroordeling of afkeuring. Bij het bestuderen van zeeroof is de plaats dan ook een belangrijk element. Wat voor de één heldendaad is, kan voor een ander een misdaad zijn. Ten tweede komt het verschijnsel vooral daar voor waar de politieke macht zwak is: in de periferie. Daar waar de staatsmacht relatief zwak is, duikt zeeroof op. Beide elementen speelden ook in de Indische archipel.

Het boek *Zeeroof en zeeroofbestrijding in de Indische archipel (19de eeuw)* is vooral het geesteskind van Ger Teitler geweest. Hij heeft dan ook vijf van de zeven hoofdstukken geschreven. Ter inleiding schetst Teitler enkele economische, juridische, sociaal-culturele en politieke aspecten van zeeroof. Het is een beschouwing waar verleden en heden samenkomen. Jammer dat een bronvermelding hier ontbreekt.

Het hoofdstuk van Joep à Campo gaat over bestuurlijke beeldvorming en beleid en behandelt de visie van het koloniale bestuur op zeeroof in de Indische archipel. De bestuurlijke rapportages zijn hiervoor de belangrijkste bron. Hier wordt duidelijk hoe zeeroof functioneerde als facet van de Indische samenlevingen, en zich onder druk van de bestrijding steeds aanpaste. De afschaffing van slavernij tekende uiteindelijk het doodvonnis van de zeeroof. Voor het gouvernement droeg de zeeroofbestrijding bij aan de legitimering van de koloniale staat.

Anita van Dissel behandelt de operationele inzet van de zeemacht tegen zeerovers. Oorlogsschepen dienden de handel te beschermen en bestuurlijke stabiliteit te waarborgen. De zeerovers werden op zee bestreden, de zeeroversnesten op de kust vernietigd en de zeeroversvaartuigen preventief uit de koloniale wateren geweerd. Onderwerpen als de inzet van de zeemacht, de organisatie, de omvang en samenstelling van het materieel en personeel in de Indische archipel in het kader van zeeroofbestrijding komen aan bod.

In twee aparte hoofdstukken schetst Teitler het juridische kader. Bij de bestrijding ontbraken lange tijd strafrechtelijke bepalingen betreffende zeeroof. Zowel Nederlandse als Indische instanties vulden deze leemtes door recht te doen aan de bijzondere vormen waarin zeeroof zich in de Indische wateren voordeed. Omgekeerd speelde het prijs- en

buitrecht nog lange tijd een rol om het personeel van de zeemacht tot extra inzet te bewegen. Slechts moeizaam stapte de overheid af van de particuliere elementen bij de bestrijding van geweld op zee.

In hoofdstuk zes, getiteld ‘Grensgebied als vrijplaats’, komt de periferie van Nederlands-Indië aan bod: het sultanaat van Lingga-Riouw en de Soeloe-archipel. Niet alleen lagen deze gebieden ver weg van het Nederlandse gezagscentrum, zoals gezegd een veelvoorkomend gegeven bij zeeroof, de bestrijding ervan werd in deze grensgebieden vooral bemoeilijkt doordat het gouvernement andere koloniale mogelijkheden, vooral Groot-Britannië, niet voor het hoofd wilde stoten. Teitler sluit af met een historische vergelijking van zeeroof in Zuidoost-Azië.

Zeeroof en zeeroofbestrijding in de Indische archipel (19de eeuw) is een boek dat, bijna onvermijdelijk, de visie van het Nederlandse gezag uitdraagt. Naast de nodige, ook internationale, literatuur, is het boek uitsluitend op Nederlandse bronnen gebaseerd, ook wat de grensgebieden betreft. Dit is jammer. Vooral de visie van medekolonisator Groot-Britannië over zeeroof en de bestrijding ervan in Azië had indringender behandeld kunnen worden. Verder is het een verzorgd boek, dat niet alleen een mooi overzicht biedt, maar ook veel (nieuw) beeldmateriaal verschaft.

Ondanks de grote verschillen tussen de negentiende en de eenentwintigste eeuw, is de herleving van zeeroof, in een regio waar het zo lang een plaag voor de Europeanen is geweest, een opmerkelijk gegeven. In recente beschouwingen over zeeroof in deze regio, echter, ontbreekt dit historische gezichtspunt grotendeels. (Illustratief hiervoor is bijvoorbeeld D. Johnson, M. Valencia, ed., *Piracy in Southeast Asia. Status, issues, and responses* (Leiden, Singapore, 2005).) *Zeeroof en zeeroofbestrijding in de Indische archipel (19de eeuw)* biedt wel dit historische overzicht. Hierin ligt dan ook de grote waarde van deze bundel.

Victor Enthoven

A. Sulman, *Geloven aan de zoom van de Veluwe. Een onderzoek naar de geschiedenis van de kerkelijke liggingen op de Noordwest-Veluwe in de negentiende eeuw* (Dissertatie Vrije Universiteit Amsterdam 2005; Kampen: Kok, 2005, 296 blz., ISBN 90 435 1075 0).

De wetenschappelijke fascinatie voor de protestantse orthodoxie in de Nederlandse *Bible Belt* heeft de afgelopen decennia een flink aantal sociaal-wetenschappelijke en historische studies opgeleverd. Deze literatuur hield zich vooral bezig met de maatschappelijke en politieke implicaties van de ontwikkeling van de kerkelijke liggingen. Dat geldt voor de studie van Van der Putten naar de twintigste-eeuwse kerkelijke versplintering op de Veluwe, voor mijn eigen dissertatie over processen van verzuiling in Harderwijk en voor studies naar andere regio's binnen de *Bible Belt*, zoals die van Verrips naar Ottoland, Van der Laarse naar verzuiling in Woerden, en Wintle naar de kerkelijke ontwikkeling in Zeeland. Aan deze veelheid is met de dissertatie van Sulman een studie toegevoegd uit de orthodox-protestantse hoek zelf. Althans, dat doen de wetenschappelijke omgeving

buitrecht nog lange tijd een rol om het personeel van de zeemacht tot extra inzet te bewegen. Slechts moeizaam stapte de overheid af van de particuliere elementen bij de bestrijding van geweld op zee.

In hoofdstuk zes, getiteld ‘Grensgebied als vrijplaats’, komt de periferie van Nederlands-Indië aan bod: het sultanaat van Lingga-Riouw en de Soeloe-archipel. Niet alleen lagen deze gebieden ver weg van het Nederlandse gezagscentrum, zoals gezegd een veelvoorkomend gegeven bij zeeroof, de bestrijding ervan werd in deze grensgebieden vooral bemoeilijkt doordat het gouvernement andere koloniale mogelijkheden, vooral Groot-Brittannië, niet voor het hoofd wilde stoten. Teitler sluit af met een historische vergelijking van zeeroof in Zuidoost-Azië.

Zeeroof en zeeroofbestrijding in de Indische archipel (19de eeuw) is een boek dat, bijna onvermijdelijk, de visie van het Nederlandse gezag uitdraagt. Naast de nodige, ook internationale, literatuur, is het boek uitsluitend op Nederlandse bronnen gebaseerd, ook wat de grensgebieden betreft. Dit is jammer. Vooral de visie van medekolonisator Groot-Brittannië over zeeroof en de bestrijding ervan in Azië had indringender behandeld kunnen worden. Verder is het een verzorgd boek, dat niet alleen een mooi overzicht biedt, maar ook veel (nieuw) beeldmateriaal verschaft.

Ondanks de grote verschillen tussen de negentiende en de eenentwintigste eeuw, is de herleving van zeeroof, in een regio waar het zo lang een plaag voor de Europeanen is geweest, een opmerkelijk gegeven. In recente beschouwingen over zeeroof in deze regio, echter, ontbreekt dit historische gezichtspunt grotendeels. (Illustratief hiervoor is bijvoorbeeld D. Johnson, M. Valencia, ed., *Piracy in Southeast Asia. Status, issues, and responses* (Leiden, Singapore, 2005).) *Zeeroof en zeeroofbestrijding in de Indische archipel (19de eeuw)* biedt wel dit historische overzicht. Hierin ligt dan ook de grote waarde van deze bundel.

Victor Enthoven

A. Sulman, *Geloven aan de zoom van de Veluwe. Een onderzoek naar de geschiedenis van de kerkelijke liggingen op de Noordwest-Veluwe in de negentiende eeuw* (Dissertatie Vrije Universiteit Amsterdam 2005; Kampen: Kok, 2005, 296 blz., ISBN 90 435 1075 0).

De wetenschappelijke fascinatie voor de protestantse orthodoxie in de Nederlandse *Bible Belt* heeft de afgelopen decennia een flink aantal sociaal-wetenschappelijke en historische studies opgeleverd. Deze literatuur hield zich vooral bezig met de maatschappelijke en politieke implicaties van de ontwikkeling van de kerkelijke liggingen. Dat geldt voor de studie van Van der Putten naar de twintigste-eeuwse kerkelijke versplintering op de Veluwe, voor mijn eigen dissertatie over processen van verzuiling in Harderwijk en voor studies naar andere regio's binnen de *Bible Belt*, zoals die van Verrips naar Ottoland, Van der Laarse naar verzuiling in Woerden, en Wintle naar de kerkelijke ontwikkeling in Zeeland. Aan deze veelheid is met de dissertatie van Sulman een studie toegevoegd uit de orthodox-protestantse hoek zelf. Althans, dat doen de wetenschappelijke omgeving